

150 Jaar Barger Compas

In de eerste week van juli 2016 viert Barger-Compasuum zijn honderdvijftig jarige bestaan. Voor Gerard Steenhuis was dat een reden om het boek 'Barger Compas 150 jaar op dreef' te schrijven. Op 3 juli 2016 zal het verschijnen.

Boekaankondiging

Anderhalve eeuw geleden ondertekenen vier vermogende Drentse heren een document. Het zijn jonkheer meester Anne Willem van Holte tot Echten, notaris te Assen, meester Cornelis Hiddingh, burgemeester van Assen, de Assenaar Hermannus Folkerus Gosselaar, zonder beroep en de Emmense burgemeester meester Lucas Oldenhuis Tonckens. Het gaat om het gebied dat de naam Compasuum draagt. 1.786 Hectare moeras- en veengebied ten oosten van Emmen en pal liggend aan de oostgrens van de provincie. De mannen zijn het eens over de onderlinge grondverdeling, de indeling in plaatsen en over een plan van aanleg. Te Assen, onder toezien oog van notaris J. Heppener uit Borger wordt de acte vastgelegd. Het is dan zomer 1866, 23 juni en (Barger) Compasuum 'de colonie aan de Runde' is vastgelegd, 150 jaar geleden!

Tot dan is dit veen- en moerasgebied ten oosten van Emmen eigendom van de boe-

Een ereboog tijdens het honderdjarig bestaan van Barger-Compasuum met opschrift 'Waar vroeger de turfgraver zijn zweet liet vloeien, staat nu rijk het koren te bloeien' 1866 1966.

ren van Noord- en Zuidbarge. Zij laten er hun schapen weiden. Maar door de industriële revolutie is brandstof nodig. Brandstof die de stoommachines in de fabrieken doet draaien en de huizen in de grote steden verwarmt. De veenstreken in de andere gebieden in Nederland zijn al afgegraven. Dan, in de tweede helft van de negentiende eeuw, is het deel van het Bourtanger Moeras, dat ligt aan de oostgrens van onze provincie, aan de beurt. De eerste bewoning is van voor 1866. Al rond 1860 vestigen boekweitboeren uit het naburige Duitse Emsland zich op de droge en hogere boorden van het veenriviertje de Runde en aan het Zwarte Meer. Zij zijn het overbevolkte Emsland uitgevlucht. Het boekweitland daar is uitgeput. Boekweitteelt is brandcultuur en kan slechts zes tot acht jaren op eenzelfde perceel worden verbouwd. Daarna is het land letterlijk 'opgebrand' en moet de boer op zoek naar nieuw land. Pioniers zijn het, die op zoek zijn naar nog ongebruikte en ongebrande veengronden. Het Nederlandse land aan de andere kant van de grens kent nog grote stukken maagdelijk land. Hier vestigen ze zich.

Maar er zijn meer redenen om het Duitse land te ontvluchten. Jongens willen niet onder Otto von Bismarck in het Pruisische leger dienen. In 1866

wint Pruisen de Slag bij Langensalza (Thüringen). Het Emsland dat sinds de Franse tijd deel is van Hannover wordt ingelijfd bij Pruisen. De eerezuchtige Von Bismarck wil met Pruisen één groot Europa creëren, één groot Europa onder zijn koning Wilhelm I. Oorlog met Frankrijk dreigt. Katholieke jongens uit het Emsland wensen niet tegen het eveneens katholieke Frankrijk vechten. Ze vluchten het land uit en vestigen zich net over de grens op Nederlands grondgebied. Dit is het moment dat verscheidene katholieke grensdorpen van Nieuw-Schoonebeek tot Musselkanaal ontstaan.

De eerste bewoners van het Compascuum zijn Duitse katholieke boekweitboeren. Ze leven van boekweitteelt, houden bijen en schapen. Ten oosten van de Runde, daar waar later de straatweg 'Postweg' ligt, ontstaat een dorpje met school, molen, kerk, kerkhof, café en winkel (Wirtschaft). De mensen wonen in het uitgestrekte veld, van de grens tot het Scholtenskanaal, van de Foxel tot Klazienaveen en Zwartemeer. Dit is het oude Compascuum 't Aole Compas'. Het leven speelt zich af op het bovenveen. De gemeenschap is gesloten, men heeft elkaar nodig en er is 'naoerschap'. Vanaf 1890 schrijft men de naam Barger-Compascuum.

Het zijn de laatste jaren van het bovenveendorpje. De nieuwe eigenaren laten kanalen en zijwijken graven door het gebied. Ze willen het land ontwateren, de venige grond afgraven en de turf te gelde maken. De eerste eigenaren zijn investeerders en al snel worden verscheidene percelen doorverkocht aan andere grondeigenaren. Zij laten het daadwerkelijke afgraven over aan veenbazen, die met veel personeel (uit alle windstreken) het bovenveen vergraven tot turf. Voor 1920 gebeurt dit nog handmatig met 'stikker, oplegger en de krooie' en na de Eerste Wereldoorlog steeds meer machinaal. Al het land komt op de schop. Zie: http://www.achterdebreedesloot.nl/boek_land_op_schop.htm. Nagenoeg geen enkel huis blijft staan en elke familie moet op zoek naar een nieuw huis. Tot na de Tweede Wereldoorlog wordt in Barger-Compascuum turf gestoken. Dan is het land op. Het nieuwe dorp ligt een halve kilometer ten oosten van het oorspronkelijke Aole Compas. Aan het Verlengde Oosterdiep is het 'Nije Compas'

Dames, te voet, op weg naar de zondagse hoogmis

Vrijwilligers in het Veenmuseum uit de beginjaren

ontstaan. Het gebied is veranderd van bovenveen in enkele meters lager liggende dalgrond. De gemeenschap is minder gesloten van karakter. Het gebied kent nieuwe bewoners. Wat gebleven is zijn de familiebanden, de eendracht en saamhorigheid.

In 1966 is het dorp een eeuw oud. Dicht in de buurt van de oorspronkelijke 'colonie aan de Runde' wordt door tientallen vrijwilligers het eerste dorp 't Aole Compas nauwgezet op schaal nabgebouwd, ook nu met school, kerk, molen, café en woonhuisjes. In het eikenbos, op het bovenveen, achter het café van pionier Jan Berend Wilken ontstaat dit dorp. Hier willen ze hun eeuwfeest vieren in de zomer van 1966. Hier worden de eerste pioniers herdacht.

Nooit is het Veen- en Museumdorp 't Aole Compas afgebroken. Het gemeentebestuur besluit er een permanent openluchtmuseum van te maken. Vrijwilligers verzorgen demonstraties. De gemeente Emmen heeft er een attractie bij.

Ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan komt deze zomer een fotoboek *'Barger Compas 150 jaar op dreef'* uit. De schrijver is ondergetekende.

Het boek is een reportage en collage van de festiviteiten, straatopeningen, jubilea, allegorische optochten, toneel- en muziekvoorstellingen, sportoverwinningen en (carnaval) optochten die het dorp in deze anderhalve eeuw heeft gekend. Een collage in grote foto's, 200 pagina's dik, full colour en in A4-formaat.

Een hoofdstuk is samengesteld door Pauline Berens die foto's laat zien, nagelaten door haar oudoom pater Bernard van der Meer. Van der Meer bezocht in 1948 en 1954 zijn geboortedorp Barger-Compasuum en heeft het dorp op de gevoelige plaat vastgelegd. Zijn foto's zijn uniek, in jaren-vijftig-kleuren en bijzonder sfeervol.

'Barger Compas 150 jaar op dreef' is zondag 3 juli 2016 te koop op de jaarmarkt van Barger Compasuum. Daarna vanaf maandag 4 juli 2016 bij Supermarkt Attent in Barger-Compasuum en de boekhandel in de gemeente Emmen. De prijs is € 25,00.

Ook kunt u het boek bestellen en thuis gestuurd krijgen via de geschiedenisite van de schrijver: www.achterdebredesloot.nl. Vergeet niet een bevestigingsmail te sturen naar: gsfysio@hotmail.com

De foto's bij deze bijdrage komen uit het boek *'Barger Compas 150 jaar op dreef'*.